

Assesment of public policies regarding the Turkish juvenile justice system and inferences for functional system

Türk çocuk ceza adalet sistemi kamu politikalarının değerlendirilmesi ve işlevsel bir sisteme ilişkin çıkarımlar

Sedat Kula¹

Abstract

Turkish juvenile justice system constitutes special and important place in justice system due to its focal point to the juvenile and juvenile rights. As it is in the world, the main purpose of the juvenile justice system in Turkey is not only to handle the judicial process, but also to get the juveniles out of the system at lower costs as possible and to make them continue their lives without having any problems. Besides the policies and implications carried out in the juvenile justice system in the name of struggling with juvenile delinquency, this study emphasizes the importance of crime prevention strategies out of the juvenile justice system. Within this frame, it is emphasized the necessity of all related institutions working together in a harmony after analyzing the Turkish juvenile justice system. Another important point that this study tries to emphasize is that policies in the scope of the juvenile justice system were not created based on the idea of preventing crime committing again, rather based on punishment, compensation, and public protection. Therefore, it is recommended to review the policies and to emphasize the necessity of functional and integrated juvenile justice system.

Özet

Odak noktasında çocuk ve çocuk haklarının olması sebebiyle Türk Çocuk Adalet Sistemi (TÇAS), adalet sisteminin çok özel ve önemli bir alanını oluşturmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuk ceza adalet sisteminin temel amacı sadece çocuğun içinde bulunduğu adli durumla ilgili adil bir işlem tesis etmek değil aynı zamanda çocuğun bu zorlayıcı süreçten en az zararlı çıkmasını sağlamak ve yetişkin bir birey olarak olabildiğince sorunsuz hayatlarına devam etmelerini sağlamaktır. Çocuk suçluluğu ile daha etkin mücadele edilmesi noktasında ceza adalet sistemi içerisindeki politika ve uygulamaların yanı sıra bu sistemin dışında ki suç önleme stratejilerinin de mutlaka ele alınması gerektiğinden hareketle bu çalışmada Türk çocuk ceza adalet sistemi üzerinde kapsamlı bir analiz yapılarak Türk çocuk adalet sisteminde yer alan tüm kurum ve kuruluşların uyum ve eşgüdümlü şekilde çalışması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Üzerinde durulan diğer önemli bir husus ta çocuk ceza adalet sistemi içerisinde üretilen politikaların suçun tekrarının önlenmesine yönelik esaslı bir düşünce tarzından ziyade genelde cezalandırma, geleneksel caydırıcılık, etkisiz hale getirme, iyileştirme, kamunun korunması ve zararın tazmini temeline

¹ Ph.D., Turkish National Police, Kars Police Department, kulasedat36@gmail.com

Keywords: Juvenile justice; public policy; Turkish juvenile justice system; institutional cooperation; juvenile justice reform

dayanmakta olduğu tezinden hareketle bu konudaki politikaların gözden geçirilerek işlevsel ve bütüncül bir sistemin gerekliliğini ortaya koymaktır.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Anahtar kelimeler: Çocuk suçluluğu; kamu politikası; Türk çocuk ceza adalet sistemi; kurumsal işbirliği; çocuk ceza adalet reformu

Giriş

Türk Çocuk Adalet Sistemi (TÇAS), odak noktasında çocuk ve çocuk haklarının bulunması sebebiyle adalet sisteminin çok özel ve önemli bir alanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuk ceza adalet sisteminin temel amacı sadece çocuğun içinde bulunduğu adli durumla ilgili adil bir işlem tesis etmek değil aynı zamanda çocuğun bu zorlayıcı süreçten en az zararla çıkmasını sağlamak ve yetişkin bir birey olarak olabildiğince sorunsuz hayatlarına devam etmelerini sağlamaktır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2010-2014 yılı içerisinde güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayılarında sürekli bir artış görülmektedir (www.tuik.gov.tr). Türk Çocuk Adalet Sistemi polis, savcı, hâkim, sosyal destek uzmanları, ceza infaz kurumları gibi pek çok meslek mensuplarının birlikte çocuğa farklı hizmetler sunmasını, bu doğrultuda uyum ve eşgüdümlü şekilde çalışmasını gerekli kılmaktadır. Cezaya odaklanmama ve çocuğun yüksek yararını temel alması bakımından çocuk adalet sistemi mevzuat, insan gücü ve verilen hizmetler bakımından kendine özgü bir anlayışa sahiptir. Bu çerçevede, çocuk adalet sistemi sadece bir yargılama kurumu olarak görülmemeli temelde çocuk koruma sistemi ve rehabilite ve eğitim eksenli sosyal hizmetler sistemi ile bir bütünlük içerisinde yapılandırılması çok önemlidir.

Çocuk ve gençlerin ruhsal bakımdan yetişkinlerden farklı özelliklere sahip oldukları ve farklı motivasyonlar ile suç işledikleri, bu anlamıyla çocukların ceza hukukuna aykırı eylemlerinin kural olarak yetişkinlerin işlemiş oldukları suç tiplerine pek uymadığı, çocuklar tarafından işlenen suçlara karşı verilmesi gereken cezai yaptırımların hangi ölçüde verilmesi gerektiği üzerinde tartışılan önemli konulardan biridir. Çocuk ceza adalet sistemleri çocukları ceza hukuku kapsamında yetişkinlerle aynı kefeye koymamak ve de çocukların fiziksel, zihinsel ve psikolojik olgunluğa erişmesine kadar geçen zaman içinde orantısız ve onları derinden etkileyecek cezai tepkilerden korumak için çocuk/genç suçluluğunun karakteristik yapısını dikkate almak zorundadır. Çocuk suçluluğu karakteristik ve şekilsel yapı itibarıyla yetişkinlerin işlemiş olduğu suçlardan farklılık arz etmektedir. Bu sonuç çocuk suçluluğuyla, yetişkin suçluluğuna farklı cezai tepkilerin verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu

doğrultuda tüm gelişmiş ülkelerde çocuk ceza adalet sistemi “koruma” ve “eğitim” odaklı bir felsefe doğrultusunda yapılandırılmaya çalışılmıştır (Toprak, 2011, s.314-315).

Çocuk suçluluğu sorununun sadece hukuksal bir problem olmayıp, hukuksal boyutun yanında psikolojik, pedagojik ve sosyal bir yanı olan kapsamlı bir olgu olduğu görülmektedir. Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en bariz özellik, çocuk suçluluğunun kişiliğin oluşma aşamasını içeriyor olmasıdır (Tüzün, 1995, s.208; Aykaç, 1993).

İçinde bulunduğumuz yüzyılın çocuk anlayışı üç temel varsayıma dayanmaktadır. Bu üç temel esastan en önemlisi çocukların yetişkinlerden farklı olduğudur. Diğer iki varsayım ise çocukların yetişkinliğe hazırlanması gerekliliği ve bu hazırlama işinin yetişkinlerin sorumluluğunda olduğudur. Çocukların yetişkinliğe hazırlanması ve korunması sorumluluğu aileler ve devlet tarafından paylaşılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için devletin mümkün olan azami gayreti ve hassasiyeti göstermesini devletin başlıca sorumlulukları arasında göstermektedir.

Bu çalışmada öncelikle çocuk suçluluğuna ilişkin literatürde belirtilen temel hususlardan bahsedilerek Türk Çocuk Ceza Adalet Sistemine dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmaya çalışılarak, sistemin daha etkin olması adına bazı çıkarımlara yer verilmeye çalışılmaktadır.

Kaynak Taraması

Çocuklar tarafından işlenen suçlara baktığımızda gerek suç türleri gerekse suç işleme nedenleri açısından yetişkin suçluluğundan farklılık arz ettiği görülmektedir.

Her yıl artarak devam eden çocuk suçluluğu bütün dünyada olduğu gibi ülkemiz için de önemli sosyal problemlerden biridir. Çocuk ceza adalet sistemleri tüm dünyada çocuk suçluluğunun nedenleri, önlenmesi ve suça itilen çocukların topluma yeniden kazandırılması ile ilgili yapılan yoğun çalışmalar neticesinde sürekli bir değişim ve gelişim içerisindedir

Bahar (2007) Çocuk Ceza Adalet Sistemi oluşturma çalışmalarında ‘çocuğun yüksek yararı’ ilkesinin temel ve mutlak referans olması gerektiğinden bahisle, çocuğa dair evrensel ilkeler ve sözleşmelerin çocuk ceza adalet sisteminin oluşturulmasında başvurulması gereken “minimum standartlar” olarak belirlenmesi gerektiğini vurgulayarak, Türk çocuk hukukunun bu uluslararası temel standartlara ulaşamadığını ifade etmektedir. Çocuklara yönelik adalet sistemi cezai yaptırım ile çocuğu topluma kazandırma arasındaki dengeyi çok iyi sağlamaya yönelik olmalıdır (Aktaran; Bayındır; Özel ve Köksal, 2007, s.103).

Güvenlik birimine gelen/getirilen çocuk istatistikleri çalışması Türkiye’de ilk defa Devlet İstatistik Kurumu tarafından 1997’de yayın haline getirilmiştir. Bu çalışmalar 2006 yılı ve sonrasında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Her yıl periyodik olarak

yayınlanan bu istatistikler ülkemizde çocuk ve gençlerin suçluluğuna ilişkin çok önemli bilgiler sunmaktadır. 1997 ile 2006 yılları arasında sadece 27 ilimizi kapsayan bu çalışma, 2007 yılı sonrasında 81 ilimizi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu veriler ışığında ülkemizde çocuk suçluluğunun yıllar içinde ciddi oranda artmakta olduğu görülmektedir (Topçuoğlu, 2014, s.217-218).

2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile Türkiye’de çocuk adalet sistemi köklü bir şekilde güçlendirilmiştir. Mevzuatımıza getirilen yenilikler önem arz etmekle birlikte; yeni oluşturulan sisteme ilişkin pek çok sorun bulunmakta, yine uygulamaya ilişkin olarak oldukça sorunla karşılaşıldığı ifade edilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus ta Türk çocuk ceza adalet sistemi içerisindeki mevcut uygulamaların suçluluğu azaltma ve çocukları en az zararla topluma geri kazandırma noktasındaki etkinliklerini inceleyen her hangi bir sistematik araştırma bulunmayışıdır (Topçuoğlu, 2014, s.219).

Türkiye’de çocuk ceza adalet sisteminin kontrolü altında olmayan çocuklara yönelik çalışmalara özellikle 2000’li yıllarda başlanılmıştır. Bu çalışmalara örnek olarak Kumru tarafından 2011 yılında yapılan çalışma, Ulusoy tarafından 2006 yılında yapılan çalışma ve Ünal, Çukur ve Özbayrak tarafından 2010 yılında yapılan çalışmalar gösterilebilir. Genel olarak bu çalışmalar damgalama teorisi (Labeling Theory), gerilim teorisi (Strain Theory), sosyal öğrenme teorisi (Social Learning Theory), sosyal bağ teorisi (Social Bond Theory) gibi kriminolojik teorileri test etmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda anne baba davranışları, parçalanmış aile, akran grupları ile olan ilişkilerin niteliği, okula olan bağlılık ve okulun sosyo-ekonomik özellikleri gibi etmenlerin çocuk ve gençlerde suça etkili olduğu bulunmuştur. Ancak, ülkemizde çocuk ceza adalet sistemi dışında kalan ve çocukların suça sürüklenmelerini önleyen politika ve programlar üzerinde pek de durulmadığı, bu konuda pek fazla araştırma yapılmadığı görülmektedir.

Günümüz modern çocuk koruma anlayışı temelde iki ana tema üzerine kurgulanmaktadır. Birinci tema çocuğun korunması, diğer tema ise ailenin güçlendirilmesi sayesinde çocuğun korunması olarak ifade edilmektedir. Çocuk koruma politika ve uygulamalarını bu iki husus arasında hassas bir dengeye sahip bir şekilde oluşturulması ve geliştirilmesi çok önemlidir. Çocuk koruma sisteminin bu iki temadan birine fazlaca odaklanması sistemi sorun odaklı hale getirebilmekte ve geliştirilecek politikaların bütüncül bakış açısından uzaklaşması ile iyi sonuç vermesini engelleyebilmektedir (Akyüz, 2012; Kırmısoy vd, 2013, s.16-17).

Türkiye’nin 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladığı BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; her bir çocuğun hak sahibi birer birey olarak korunması, gelişimi ve temel hakları konusunda getirdiği hükümler ile çocuk haklarına dair temel hüküm olarak kabul edilmektedir.

BM Genel Kurul'unca 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul ve ilan edilen Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad Kuralları) olarak adlandırılan kurallar çocukların ve gençlerin toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adanarak suretiyle suça sürüklenmekten korunabileceklerini ifade etmektedir. Ayrıca, aile, eğitim kurumları, çevre, medya ve devletin topyekûn bir işbirliği ile çocuk suçluluğunu önlemenin mümkün olabileceği belirtilmektedir. Yine alınan bu kararda çocuklara ve gençlere toplum içerisinde etkin rol verilmesinin, alınacak politika kararlarının bu amaç doğrultusunda düzenlenmesinin önemine vurgu yapılmaktadır (Akyüz, 2012; Kırmısoy vd, 2013, s.23-24).

BM Genel Kurul'unun 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul ve ilan edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ile çocukların suçun zararlı etkilerinden korunması için kapsayıcı sosyal politikalar geliştirilmesi, çocukların refah düzeylerinin mümkün olduğunca artırılması amaçlanmıştır. Bu sayede çocuk ceza adaleti sisteminin çocuklar üzerinde yaratabileceği zararlı etkilerin en asgari seviyeye indirilmiş olacağı ifade edilmektedir (Kırmısoy vd, 2013, s.24).

BM Genel Kurul'unun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilen Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havan Kuralları) ise herhangi bir sebeple suça sürüklenen çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun haklarının neler olduğu ve tutulduğu kurum ve kurum personelinin asgari niteliklerinin neler olduğu yine bu kuralda açıkça ifade edilmektedir (Kırmısoy vd, 2013, s.24-25).

Türk Çocuk Ceza Adalet Sistemine Bir Bakış

Aşağıdaki tabloda (Tablo 1) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2012 ve 2013 yılları içerisinde güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayılarını gösterir istatistikî bilgiler sunulmaktadır.

Tablo 1: Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuk Sayıları (Geliş Sebepleri)

Geliş nedeni	2012			2013		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	245 080	167 426	77 654	273 571	187 696	85 875
Suçta sürüklenme	100 831	89 667	11 164	115 439	102 350	13 089
Kabahat işleme	770	688	82	551	488	63
Terk	43	17	26	42	15	27
Evden kaçma	2 424	928	1 496	2 821	1 209	1 612
Buluntu	1 661	973	688	1 732	936	796
Kayıp (Bulunan)	12 474	4 885	7 589	16 218	6 421	9 797
Mağdur	111 857	59 880	51 977	121 717	66 353	55 364
Madde kullanımı	245	225	20	230	201	29
Sokakta çalışma	2 213	1 950	263	1 574	1 327	247
Sokakta yaşama	17	10	7	15	12	3
Kanunsuz çalışma	13	8	5	19	12	7
Bilgisine başvurma	7 075	4 601	2 474	8 588	5 486	3 102
Okula gönderilmeme	527	218	309	123	51	72
Kurumdan kaçma	1 256	632	624	1 093	556	537
Diğer	3 674	2 744	930	3 409	2 279	1 130

Kaynak: TÜİK Çocuk Suçluluğuna İlişkin İstatistikler, 2012-2013

2013 yılında güvenlik birimlerine kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası (suça sürüklenme) ile gelen 115.439 çocuğun % 88, 7'si erkek ve %11, 3'ü ise kız çocuğu dur. Tablodan da anlaşılacağı üzere hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan çocuk sayısı 2013 yılında, 2012 yılına göre %30, mağdur çocuk sayısı ise %8,8 artmıştır. Yine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre **2010 yılında** kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası (suça sürüklenme) ile gelen çocuk sayısı 83.393, **2011 yılında** ise 84.916 olarak belirtilmektedir. 2010-2013 yılları arasındaki suça sürüklenen çocuk sayısındaki trende baktığımızda suça sürüklenen çocuk sayısının arttığı görülmektedir. Yeterli derecede ilgilenilmeyen ve rehabilite edilmeyen çocukların yetişkin olarak suç işleme temayüllerini devam ettirdiği bilinen ve kabul edilen bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Yine TÜİK tarafından açıklanan verilerde herhangi bir suçtan dolayı mağdur olan çocuk sayısının en az suça sürüklenen çocuk sayısı kadar olduğu bir problem olarak üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir husustur.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 5. Maddesinde çocukların suça sürüklenmesini engelleyecek koruyucu ve destekleyici tedbirlerden bahsedilmektedir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 45. Maddesi Adalet Bakanlığı'ndan kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyondan sorumlu birim olarak bahsederken 2011 yılında yapılan düzenleme ile bu koordinasyon görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmiştir (Kırımsoy vd, 2013, s.30-31).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 31-32. Maddelerinde çocuklarla ilgili kolluk görevinin öncelikle kolluğun çocuk birimi tarafından yerine getirileceği hükme bağlanmıştır. Yine kanununun 16. maddesi kolluğun çocuk biriminin bulunmaması halinde genel kolluk birimlerinde çocuğa ait işlemlerin yetişkinlerden ayrı yerde yapılması gerektiği belirtilmektedir. Emniyet teşkilatında çocuklara ilişkin kolluk hizmetleri illerde “Çocuk Şube Müdürlükleri”, ilçelerde ise “Çocuk Büro Amirlikleri” şeklinde teşkilatlanmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı’nda ise illerde, çocuk ve kadın kısım amirlikleri kurulmuş, ilçelerde ve karakollarda ise çocuk ve kadın suçları işlem astsubayı bu görev için görevlendirilmiştir (Kırımsoy vd, 2013, s.36).

Özellikle emniyet müdürlükleri çocuk birimlerinde görevli personel sayısının olması gereken sayıdan oldukça az olduğu ifade edilmektedir. Genel olarak Türkiye’de işlenen suçların önemli bir kısmının çocuklar tarafından işlenmesine, ayrıca çocukların işlenen pek çok suçun mağduru olmasına rağmen bu hassas konu ile ilgili oluşturulan birimlerde yeterli personel olmayışı bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk Şube müdürlüklerinde çalışan personele ilişkin bir branşlaşma konusu mevcut olmayıp, genel kolluk içerisinde herhangi bir birimde çalışan personel çocuk şube müdürlüklerinde istihdam edilebilmektedir. Bu durum da elde edinilen tecrübe, eğitim ve kazanımların yeterli ölçüde değerlendirilememesine yol açmaktadır (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.80-81).

Çocuk hakkında görev yapacak kolluk personelinin çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim alması öngörülmüşken bu konuda personele sadece temel hususları içeren bir eğitim verildikleri görülmektedir (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.80-81).

2013 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre tüm Türkiye genelinde toplam 5 adet çocuk ceza ve infaz kurumu ve eğitim evi bulunmaktadır. Çocuk ceza infaz kurumlarında çalışan personel sayıları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: 2013 Yılı Çocuk Ceza İnfaz Kurumları Personel Sayıları

Kurum	Toplam	Genel İdari Hizmetli	Sağlık Hizmetleri	Teknik Hizmetler	Eğitim ve Öğretim	Yardımcı Hizmetler	Sözleşmeli Personel
Çocuk Ceza İnfaz Kurumu ve Eğitimevi	779	557	27	15	12	25	143
İstanbul	201	159	3	3	2	3	31
İzmir	228	110	5	1	2	2	108
Ankara	350	288	19	11	8	20	4

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2013

Dikkat çekici bir husus ta çocuk ceza infaz kurumu ve eğitim evlerinde eğitim öğretim işiyle ilgilenen personel sayısı sadece dokuz (12) dir. Suça sürüklenen çocukların yaptıklarını yanlış

olduğunun farkına varacağı ve tekrar suça sürüklenmelerini önlemenin sadece rehabilitasyon ve eğitimle gerçekleşebileceği düşünüldüğünde bu sayının yetersiz olduğu aşikârdır.

Diğer bir önemli husus çocuğa ait işlemlerin yerine getirildiği kolluk birimlerine ait binaların çocuğun adaletin olabildiğince soğuk yüzüyle karşılaşmaması felsefesine aykırı bir biçimde diğer birimler ile iç içe olmasıdır.

Mevzuata ilişkin bir diğer sorun çocuklara kelepçe takılması sorunudur. Suça sürüklenen çocuklara kelepçe takılması mevzuatta kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Ancak pratikte yaşanan sıkıntılar, özellikle kolluğa mukavemette bulunan çocuklar kolluk olarak görev yapan personelin ya çocuklara kelepçe takmaları, ya da 112 sağlık ekiplerinden yardım alarak sakinleştirici iğne yapmak suretiyle çocukları etkisiz hale getirilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Bu konuda mevzuatın gözden geçirilerek daha ayrıntılı bir şekilde yapılandırılması pratikte yaşanan sorunları yasal olarak çözüme kavuşturma adına yapılması gereken önemli bir adım olarak karşımızda durmaktadır (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.81-82).

Suçta sürüklenen ya da mağdur olan çocuklara ilişkin ifadeler kolluk birimlerinde avukatları nezaretinde ve kamera eşliğinde alınmaktadır. Ancak, kanun hükmü gereği ifadeleri alınan bu çocukların savcılık ve hakim tarafından da detaylı bir şekilde sorgulanması özellikle suç mağduru olan ve kırılgan bir psikolojik yapıya sahip çocukların yaşanan olaylardan derinlemesine etkilenmesine sebebiyet vermekte, bu durum da çocuğun süreçten olabildiğince az etkilenmesi felsefesine göre kurgulanan Türk Çocuk Ceza Adalet Sisteminin etkin bir şekilde işlemesine engel olmaktadır. Bu durum pek çok alan araştırmacısı tarafından sistemin önemli bir problemi olarak ifade edilmektedir (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.102-103).

Günümüzde bir sağlık ve güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkan uyuşturucu olgusu da çocuklarımızı tehdit eden bir sorun olarak çok sektörlü mücadeleyi zorunlu hale getirmiştir. Nitekim uyuşturucu ile mücadele ülkemizde, yaklaşık olarak 34 farklı kamu kurum ve kuruluşunu ilgilendiren bir konudur. Bu bağlamda, öncelikli olarak Türk Çocuk Ceza Adalet Sisteminin uyuşturucuya bağlı suçlardan ötürü uyguladığı politikaların tanımlanması, kurum ve kuruluşların rollerinin belirlenmesi ve daha uygun stratejilerin hayata geçirilebilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Kula, 2015).

Çocuk Koruma Kanununun “Sosyal Çalışma Görevlileri” başlıklı 33. Maddesinde Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır hükmü yer almakta, atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edileceği belirtilmektedir. Yine kanunun 34. Maddesi Sosyal çalışma görevlilerinin görevlerini belirterek, sosyal çalışma görevlilerinin görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak,

hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak, suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak gibi görevleri ifa etmelerini hükme bağlamıştır. Yasal olarak mevzuatta bu hükümler bulunmasına rağmen pratikte özellikle mağdur ifadelerinde personel yetersizliğinden dolayı sosyal çalışma görevlilerinin bulunamadığı bir gerçeklik olarak ifade edilmektedir (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.81-269).

Çocuk mahkemelerinin en çok tesis ettiği işlemler arasında çocukla ilgili koruyucu ve destekleyici hizmetler gelmektedir. Korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde 12 yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar hakkında denetim görevi ve yapılacak işlerin koordinasyonu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir (Kırımsoy vd, 2013, s.).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri her çocuk için bir denetim görevlisi görevlendirmek zorunda olmasına rağmen, yine personel yetersizliği ve uzman personel eksikliği sebepleriyle bu süreç tam işlevsel bir şekilde takip edilememektedir (Kula, 2015).

Çocukların sorgulanmaları ve ifade alınmak üzere mahkemelere getirilmeleri yine onlar üzerinde damgalayıcı bir etki oluşturmaktadır. Çocuk eğitim evlerindeki eğitim ve rehabilitasyon programları personel ve işinde uzman personel eksikliği sebebiyle istenilen ölçüde verilememektedir. Hükümlü çocuk yakınlarının da işbirliği ile çocukların çıkışta tekrar suça sürüklenmesine engel olunması sağlanamamaktadır. Bu sebeple çocuk eğitim evlerinden çıkan çocukların tekrar suç işleme temayülünde oldukları görülmektedir. Çocuk eğitim evlerinde kalan çocukların ödeneklerinin kısıtlı olması da istenilen ölçüde hizmet sunulmasını engelleyici bir faktör olarak ifade edilmektedir (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.80-85).

Denetimli serbestlik sistemi ceza adalet mevzuatında yapılan değişiklikler sonucu 2005 yılında faaliyete geçmiştir. Bu doğrultuda, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ise 20 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı kurulmuş, Daire Başkanlığı bünyesinde; yetişkin denetimli serbestlik şubesi, çocuk denetimli serbestlik şubesi, koruma kurulları ve yardım şubesi, kamu yararına çalışma ve madde izleme şubesi, rapor ve rehberlik hizmetleri şubesi şeklinde şube müdürlükleri oluşturulmuştur. Ancak denetimli serbestlik kapsamında alınan tedbirlerin tam olarak takip edilemediği, konu ile ilgili olarak çoğu zaman kolluk birimlerine yazı yazılmakla yetinildiği görülmektedir. Tedbirlerin infazına dair alınan mahkeme kararları tam olarak takip edilememektedir. Denetimli serbestlik birimlerinde çalışacak görevlilerin istenilen özelliklerde seçilmesine ilişkin bir mekanizmanın kurulamaması da bu birimin etkinliğini azaltmaktadır. (Kırımsoy vd, 2013, s.38; Kula, 2015).

Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde belirli süre kalıp oradan ayrılanların periyodik olarak takipleri yapılmamakta, bu durum da çocukların suça sürüklenmelerini sağlayan eski ortamlarına geri dönmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Sonuç ve Türk Ceza Adalet Sistemine İlişkin Çıkarımlar

Çocuk suçluluğuna ilişkin kaynak taramalarında genel olarak suçluluğun çocuklukta başlayıp yetişkinliğe doğru devamlılık gösteren “anti sosyal davranış sendromu” nun bir parçası olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda, suçluluk aniden ortaya çıkan bir olgu olmayıp, çocuklukta yalan söyleme, mala zarar verme, okuldan kaçma, hayvanlara zarar verme, okulda zorbalık yapma gibi anti sosyal davranışlar ile zaman içerisinde bir gelişim göstermektedir (Farrington, 2002, s.3; Topçuoğlu, 2014, s.220). Dolayısıyla, çocuk suçluluğu ile etkin mücadele politikaları geliştirmek hem çocukların suça sürüklenmelerini önleme hem de zaman içerisinde çocukların sorunlu bir yetişkin olarak topluma katılmalarını önleme adına üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir husustur.

Çocuk ceza adalet sistemlerini yetişkin ceza adalet sistemlerinden ayıran en önemli özelliklerden bir tanesi çocuk suçluluğunun daha etkin olarak önlenmesi noktasında ceza adalet sistemi içerisindeki politika ve uygulamaların yanı sıra bu sistemin dışında ki suç önleme stratejilerinin de mutlaka ele alınması gerektiği gerçeğidir. Çünkü çocuk ceza adalet sistemi içerisinde yapılan uygulamaların ve üretilen politikaların amaçları cezalandırma, geleneksel caydırıcılık, etkisiz hale getirme, iyileştirme, kamunun korunması ve zararın tazmini temeline dayanmakta, suçun tekrarının önlenmesine yönelik esaslı bir düşünce tarzına çok ta uyulmamaktadır (Topçuoğlu, 2014, s. 219).

Üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da bir çocuğun ne kadar erken yasta dışa dönük davranış problemleri ve sapma davranışları gösterip, suç davranışı içerisinde bulunup bulunmadığıdır. Bu durum çocukların yetişkinlik döneminde ciddi suç davranışları sergilemesi ve uzun bir suç kariyeri içerisinde olma ihtimalini arttırıcı bir etken olarak görülmektedir (Lipsey ve Derzon, 1998; Aktaran Topçuoğlu, 2014, s.219-220; Yavuzer, 2001). Bu sebeple, çocuk suçluluğuna ilişkin etkin bir mücadele sistemi ve politikası geliştirmek sadece çocukların suça sürüklenmesini engelleme adına değil, aynı zaman da kartopu misali yetişkin suçluluğunun artmasının engellenmesine katkı sağlama noktasında önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Çocuk adalet sistemi hem ele aldığı olgu ve olaylar, hem de bu olgu ve olayların ele alınış biçim ve içeriği bakımından yetişkinlere ilişkin adalet sisteminden farklı olarak pek çok kamu kurum ve kuruluşun çalışma alanını ilgilendirmektedir. Çocuk suçluluğu, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Belediye Başkanlıkları, Valilikler, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ilk akla gelen ve bu sistem içerisinde görevlilerin farklı düzeylerde rol ve

sorumluluk üstlendikleri inter-disipliner bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.157-158).

Bu doğrultuda, İstenilen hedeflere ulaşabilen ve etkin bir çocuk adalet sistemi ancak çeşitli sektör temsilcilerinin kendilerine tanımlanacak rol ve sorumluluklar doğrultusunda görevlerini diğer sektör temsilcileri ile koordineli bir şekilde gerçekleştirecekleri bütüncül bir bakış açısı ile işlevsel kılınabilecektir.

TÜİK verilerine baktığımızda suça sürüklenen çocuk sayılarında sürekli bir artış görüldüğü ve bu olguya yetişkinlerden farklı bir bakış açısı ile yaklaşılmadığı düşünülmektedir. Rehabilitasyon ve eğitimin çocuk ceza adalet sisteminde en önemli ve başat rolü üstlenmesi beklenirken çocuk ceza infaz kurumlarında çalışan personelin azlığı bu hususlara yeterince önem verilmediğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde, birçok kurum, kuruluş, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri, çocuk suçluluğu ile mücadelede ve çocukların suça karışmasını önleyecek ve suça sürüklenen çocukların da en az zararlı topluma tekrar kazandırılması noktasında farklı açılardan çok çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bu alanda yapılacak etkin mücadele kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliğinin etkin bir şekilde sağlanarak, çalışmaların birlikte ele alınmasına bağlıdır. Ancak, ortak çalışma disiplinindeki sorunlar, kurumlar arasındaki sorumluluk ve yetki belirsizlikleri gibi nedenler kurumlar arasında bu alanda yeterli koordinasyon ve işbirliğini engellemektedir (Dolu, Uludağ ve Büker, 2012, s.157-158-159-160).

Çocuk suçluluğu ile en çok çalışma yapan araştırmacılardan olan Yavuzer (2001) çocuk suçluluğunda kalıtsal etkilerden ziyade çevresel faktörlerin daha etkili olduğunu vurgulayarak bu kapsamda çocuk ceza infaz kurumlarının niteliklerinin iyileştirilmesi gerekliliği üzerinde durmakta ve infaz sonrası verilmesi gereken rehberlik hizmetlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Kurumlararası etkin işbirliği sağlamak istenilen hedeflere ulaşabilmek adına önemli bir husustur. İşbirliği bir kurumun üstesinden gelemeyeceği karmaşık sosyal problemler için konu ile ilgili tüm kurumların rollerini tartıştıkları ve belirledikleri ortak hedef doğrultusunda kaynakların etkin bir şekilde kullanılabilirdiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Taylor-Powell vd, 1998, Aktaran Gajda, 2004, s.67-68). İşbirliğinin en önemli katkılarından biriside kaynakların, hem maddi hem de insani, ortak bir havuzda değerlendirilmesi ve oluşturulacak bütüncül bir işbirliği ile en etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasına imkan sağlamasıdır.

Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda işbirliği içerisinde olmaları gereken tüm kurum ve kuruluşlar ile ortak ve işlevsel ciddi bir politika belirlenememesi sebebiyle Türk Çocuk Ceza Adalet Sisteminin etkin ve işlevsel bir yapıda olmadığı pek çok araştırmacı ile birlikte bu alanda

çalışan araştırmacı tarafından da gözlemlenmektedir. Geleceğimiz olan çocukların suça sürüklenmelerinin önlenmesi ve mağdur olan çocukların ise psikolojik olarak tekrar normal bir birey olarak sosyal hayata katılmaları ancak ve ancak konuya bütüncül bir bakış açısı getirerek, entegre ve tamamen işlevsel bir sistem inşası ile mümkün olacaktır (Kula, 2015).

Uluğtekin (1991) kitabında suçlu çocukları iyileştirmenin ve onları tekrar topluma kazandırmanın en temel biçimde aileler vasıtasıyla yapılabileceğini üzerinde durmakta ve çocuk suçluluğu ile etkin mücadele adına ve onları tekrar topluma kazandırmak adına ailelere büyük görevler düştüğünden bahsetmektedir.

Yine önemle üzerinde durulması gereken hususlardan birisi de çocuk ceza adalet sistemi politikalarının nasıl belirlendiği ve uygulandığına ilişkin gelişmiş ülkelerin neler yaptıklarına ilişkin kapsamlı bir analiz yaparak Türk Ceza Adalet sisteminin bu çıkarımlar ışığında yeniden dizayn edilmesidir. Çocuk suçluluğu ile ilgili kapsamlı bir politika geliştiren ülkelerden olan Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa yapılacak analiz çalışmasında ele alınmalıdır. Çocuk suçluluğu ile mücadele politikasının nasıl belirlendiği ve bu politikalar belirlenirken hangi hususların öne çıktığı araştırılmalı, Türkiye için oluşturulacak modele ilişkin en iyi uygulamalar (best practices) tespit edilmeye çalışılmalıdır. Çocuk ceza adalet sisteminin temel taşı olan eğitim ve sağlık hizmetlerinin ne ölçüde ve hangi yasal çerçevede sunulduğu, suça sürüklenen çocukların kendi buldukları toplum ve aile içerisinde rehabilite edildiği ve sistemin soğuk yüzünün gösterilmediği arabuluculuk (diversion) programlarının nasıl uygulandığı yine bu kapsamda araştırılmalıdır.

Kaynakça

- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku: Çocuk Hakları ve Korunması*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Aykaç, M. (1993). *Adli Psikiyatri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Bayındır, N. Özel, A. ve Köksal, E. (2007). Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9 (1-4); 95-108.
- Dolu, O, Uludağ, Ş, Büker, H. (2012). *Children, Crime and Justice in Turkey: A Critical Analysis of Turkish Juvenile Justice System*. Den Haag: OBT.
- Farrington, D. P. (2002). "Developmental Criminology and Risk-Focused Prevention," M. Maguire, R. Morgan ve R. Reiner (Ed.) *The Oxford Handbook of Criminology* (Üçüncü Baskı). New York: Oxford University Press
- Gajda, R. (2004). Utilizing collaboration theory to evaluate strategic alliances. *American Journal of Evaluation*, 25(1), 65-77.
- Kırımsoy, E.; Acar, H.; Sevük, H.Y.; Kaynak, H.; Aydın, M.; Antakyalıoğlu, Ş.; Özdemir, U.; Mutlu, Y.; Acar, Y.B. (2013). *Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı. Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı*. Ankara: Türkiye'de Çocuklar için Adalet.
- Kumru, A. (2011). Çocukların Bilişsel, Duygusal ve Olumlu Sosyal Gelişimlerinin Boylamsal Çalışılması. Proje Sonuç Raporu, (TÜBİTAK – SOBAG 104K068).

- Lipsey, M. W. ve Derzon, J. H. (1998). "*Predictors of Violent or Serious Delinquency in Adolescence and Early Adulthood: A Synthesis of Longitudinal Research*". R. Loeber ve D. P. Farrington (Ed.), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions* içinde (ss. 86-105). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ulusoy, D. (2006). "Gençlerin Sapmış Davranışlara Yönelmelerinde Etiketlemenin Etkisi: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23: 21-31.
- Ünal, H, Çukur, C. S. ve Özbayrak, C. (2010). Aile, Arkadaş Grupları ve Okulun Gençlerin Şiddet Davranışlarına Etkisinin Boylamsal Olarak Çalışılması. Proje Sonuç Raporu (TÜBİTAK – SOBAG 106K310).
- Kula, S. (2015). Çocuk Şube Müdürlüğü, Kişisel Deneyim
- Perry, A, McDougall, C. ve Farrington, D. P. (Ed.) (2005). *Reducing Crime: Effectiveness of Criminal Justice Interventions*. West Sussex, İngiltere: John Wiley and Sons.
- Taylor-Powell, E., Rossig, B. & Geran, J. (1998). *Evaluating Collaboratives: Reaching the Potential*. University of Wisconsin Extension, Program Development and Evaluation: Madison, WI.
- Toprak, U. (2011). Çocuk Suçluluğunun Karakteristik ve Yapısal Özellikleri. *TBB Dergisi*, Vol. 95 pp.313:330.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2012-2013. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar 2010-2011. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri. Ankara: TÜİK.
- Tüzün, B. (1995). *Çocuk Suçluluğu Kavramı ve Yasal Kurumsal Düzenlemeler*. İstanbul: İÜ. Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi.
- Topçuoğlu, T. (2014). Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-odaklı) Suç Önleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Vol 16 (Özel Sayı I): 217-226.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Extended English Abstract

While the sociological changes are going on all around the world, the burden of coping with crime is getting tougher and tougher. In many countries, the governments are trying to find more effective and less expensive methods to reach the aims of their criminal justice systems. Juvenile delinquency is believed to have started with the emergence of industrialization and urbanization. Many people argue that juvenile justice policies are too lenient or that they are too harsh. This is a belief that the Juvenile Justice System increases juvenile crime by not having a good balance between. At times serious offenders were given lenient sentences which almost encourage them to try to get away with the same crime again. In other cases minor offenders may be given harsh sentences which could harden them. This could increase a minor offender's likelihood of committing crimes in the future.

Juvenile delinquency, due to both its characteristics and structure, is different from adult delinquency. Therefore, in all developed countries, juvenile justice system is tried to be designed in a way in which it emphasizes the philosophy of protection and training. As it is in the world,

juvenile delinquency is one of the important social problems of Turkey. Juvenile justice systems around the world

Turkish juvenile justice system constitutes special and important place in justice system due to its focal point to the juvenile and juvenile rights. As it is in the world, the main purpose of the juvenile justice system in Turkey is not only to handle the judicial process, but also to get the juveniles out of the system at lower costs as possible and to make them continue their lives without having any problems. Besides the policies and implications carried out in the juvenile justice system in the name of struggling with juvenile delinquency, this study emphasizes the importance of crime prevention strategies out of the juvenile justice system. It is important to develop effective juvenile justice policies not only to prevent juveniles driving into delinquency, but also to prevent them turning into a society as problematic adults.

Within this frame, it is emphasized the necessity of all related institutions working together in a harmony after analyzing the Turkish juvenile justice system. Cooperation can work to address problems and concerns that individual organizations cannot deal with on their own. Some problems cross boundaries while others are simply too complex for the proscribed charters of the organizations who have an interest. Characterized by uncertainty, complexity and unclear boundaries, such problems call for joint action by multiple agencies (Taylor-Powell et al., 1998). Taylor-Powell et al. (1998) define cooperation as a process where parties with similar interests plan together, negotiate mutual roles and share resources to achieve joint goals but maintain separate identities. Cooperation helps agencies to discover their differences in a constructive manner and to develop new and better solutions for problems that are ahead of their capacity. It is more likely for cooperating agencies to produce more innovative and extensive solutions than they would do by themselves. Within this frame, characterized by complexity and unclear boundaries, it is for sure that the problem of juvenile delinquency call for joint action by multiple agencies. Cooperation helps all related agencies to explore their differences in a constructive manner and to develop new and better solutions for juvenile justice problem that are beyond their capacity. It is more likely for cooperating agencies to produce more innovative and extensive solutions than they would do by themselves.

In a cooperative effort, agencies are more likely to handle complex problems by pooling their resources and expertise. Solutions to juvenile justice problem are made more possible when the actions of the independent organizations can be coordinated or integrated. Interagency cooperation that is well led, managed and governed can often build and deploy solutions faster, and provide a platform for innovations. Successful cooperation gets things done that people and organizations may not be able to accomplish on their own.

Another important point that this study tries to emphasize is that policies in the scope of the juvenile justice system were not created based on the idea of preventing crime committing again, rather based on punishment, compensation, and public protection. Therefore, it is recommended to review the policies and to emphasize the necessity of functional and integrated juvenile justice system.

It is also recommended to conduct a comprehensive analysis to evaluate how some developed countries determine and implement juvenile justice policies and develop a better model for Turkish juvenile justice system in the light of these inferences.